

3. Narysuj w zeszycie oś czasu i umieść na niej podane nazwiska i tytuły.

Powszechna deklaracja praw człowieka ■ Kodeks Hammurabiego ■ Andrzej Sapkowski
Henryk Sienkiewicz ■ Adam Mickiewicz ■ Kazimierz Wierzyński ■ Jan Kochanowski

4. Sprawdź, czy znasz zamieszczone na schemacie pojęcia. W razie wątpliwości odszukaj ich definicje w odpowiednich źródłach.

5. Odwołując się do poznanych tekstów i własnych przemyśleń, zapisz swoje refleksje inspirowane jednym z podanych cytatów.

Prawo stawia dobro ogółu ponad dobrem jednostki.

Cycon

Bądźmy niewolnikami prawa, abyśmy mogli być wolni.

Cycon

Żeby ludźmi dobrze władać, nie dość jest tylko gadać.

przysłowie ludowe

Sprawdź siebie

- **Mr. Johns** – czyt. mister Dżons
- **Cybernetics Company** – czyt. Cebernetiks Kompany
- **contra** (czyt. kontra) – przeciwko
- **Jenkins** – czyt. Dżenkins
- **pozew** – pismo zawierające wniosek o wszczęcie procesu sądowego

Stanisław Lem

Czy pan istnieje, Mr. Johns? (fragment)

SĘDZIA: Sąd przystępuje do rozpatrzenia sprawy Cybernetics Company contra Harry Johns. Czy strony są obecne?

ADWOKAT: Tak, panie sędzio. [...]

SĘDZIA: Czy wie pan, jakie roszczenia wysuwa wobec pana Cybernetics Company?

JOHNS: Wiem. Jestem ofiarą nikczemnej działalności podstępnych rekinów...

SĘDZIA: Dziękuję. Panie radco Jenkins, zechce pan przedstawić sądowi treść pozwu?

Chicago – czyt.
Szikago

ADWOKAT: Tak jest, panie sędzio. Dwa lata temu pozwany uległ wypadkowi w czasie wyścigów samochodowych pod Chicago i stracił nogę. Zwrócił się wówczas do naszej firmy. Jak wiadomo, Cybernetics Company produkuje protezy rąk, nóg, sztuczne nerki, serca i inne zastępcze narządy. Pozwany nabył w sprzedaży ratalnej protezę lewej nogi i wpłacił pierwszą ratę. Po czterech miesiącach zwrócił się do nas ponownie, tym razem zamawiając protezy dwu rąk, klatki piersiowej i karku. [...]

Wypełniając nowe zamówienie, firma dostarczyła po wpłaceniu zaliczki szereg protez, których szczegółowa lista załączona jest do akt. Między innymi figuruje tam zastępujący półkulę mózgową elektronowy mózg marki Geniak w cenie 26 500 dolarów. Zwracam uwagę Wysokiego Sądu na fakt, że pozwany zamówił u nas model Geniaka luksusowy, na stalowych lampach, z aparaturą do marzeń sennych w naturalnych kolorach, filtrem przykrości i tłumikiem zmartwień, chociaż jawnie przekraczało to jego możliwości finansowe. [...]

W takim stanie rzeczy firma zwraca się do sądu z żądaniem przysądzenia jej pełnych praw własności do wyprodukowanego przez nią, znajdującego się tu na sali sądowej, samozwańczego zespołu protez, który bezprawnie podaje się za Harry'ego Johnsa.

JOHNS: Co za bezczelność! A gdzie jest Johns, według pana, jak nie tu?!

ADWOKAT: Tutaj na sali nie ma żadnego Johnsa, albowiem doczesne szczątki tego znanego czempiona wyścigowego spoczywają po trosze na różnych autostradach Ameryki. Tak więc wyrokiem sądu na naszą korzyść nie zostanie uszkodzona żadna osoba fizyczna, albowiem firma zawładnie jedynie tym, co się jej – od nylonowego pokrycia po ostatnią śrubkę – prawowicie należy! [...]

JOHNS: [...] Ja jestem czempionem wyścigowym o nazwisku Harry Johns, a nie żadną maszyną.

PREZES DONOVAN: Nieprawda! Maszyną pan jesteś!

JOHNS: Taak? No to kogo właściwie firma skarży? Na jaki adres opiewa pozew sądowy? Jakiejś maszyny – czy mój, Mr. Johnsa? Panie sędzio, może zechce pan wyjaśnić tę kwestię?

SĘDZIA: Hm... no – pozew jest adresowany do Harry'ego Johnsa, N. Jork, 4 Avenue.

JOHNS: Słyszysz pan, Mr. Donovan? A poza tym, panie sędzio, pozwoli pan, że zadam jeszcze jedno pytanie w kwestii proceduralnej: czy prawo Stanów Zjednoczonych przewiduje w ogóle, żeby można występować sądownie przeciw maszynie?

N. Jork – czyt. Nju
Jork

Avenue (czyt. Awe-
niu) – aleja

Stanisław Lem
(1921–2006),
patrz s. 83

ZADANIA

1. Wskaż poprawne odpowiedzi.
 1. Akcja się toczy
 - A. na sali sądowej.
 - B. w firmie ubezpieczeniowej.
 - C. w firmie Cybernetics Company.
 - D. w sądzie i na torze wyścigowym.

2. Bohaterami sceny są
 - A. narrator, sędzia, przedstawiciele stron.
 - B. sędzia, adwokat, prokurator, kierowca wyścigowy.
 - C. sędzia, adwokat, Johns, prezes Cybernetics Company.
 - D. Johns, prezes firmy ubezpieczeniowej, sędzia, adwokat.
 3. Stroną występującą z roszczeniami jest
 - A. Johns.
 - B. kierowca rajdowy.
 - C. Cybernetics Company.
 - D. firma ubezpieczeniowa.
 4. Dylemat, który musi rozstrzygnąć sąd, to
 - A. kto będzie ponosił koszty procesu sądowego.
 - B. czy Harry Johns jest człowiekiem czy maszyną.
 - C. w jakiej formie Harry Johns ma spłacić zobowiązania wobec firmy.
 - D. w jakiej sytuacji firma Cybernetics Company ma prawo pozwać Johnsa.
- 2.** Ustal, które informacje są zgodne z przeczytanym tekstem.
- Johns był najlepszym zawodnikiem rajdowym w USA.
 - Tytułowy bohater uległ wypadkowi pod Nowym Jorkiem.
 - Problemy Johnsa rozpoczęły się dwa lata wcześniej niż moment, w którym toczy się akcja zdarzeń.
 - Zabiegi, którym poddał się bohater, były na miarę jego możliwości finansowych.
 - Johns, wpłacając zaliczkę, z góry założył, że nie zapłaci pozostałej kwoty.
 - Liczba zamontowanych protez stała się bezpośrednią przyczyną wytoczenia bohaterowi procesu sądowego przez Cybernetics Company.
 - Firma Cybernetics Company traktowała bohatera jak zespół protez będących jej własnością.
 - Sąd jednoznacznie przychylił się do wydania wyroku korzystnego dla Cybernetics Company.
- 3.** W 5–6 zdaniach przedstaw przebieg rozprawy sądowej przedstawionej w analizowanym fragmencie utworu Stanisława Lema.
- 4.** Napisz krótką wypowiedź, w której rozważysz, czy Johns jest już maszyną czy jeszcze człowiekiem. W swojej pracy odpowiedz na pytanie, co – według ciebie – jest istotą człowieczeństwa (mózg, dusza, serce itp.). W argumentacji przytocz jeden cytat z tekstu.
- 5.** Przekształć pierwsze trzy wypowiedzi bohaterów dramatu na tekst epicki. Wypowiedzi bohaterów przedstaw w formie mowy zależnej.
- 6.** a) Wskaż wyrazy, które są homonimami.
- sędzia ■ ława ■ proces ■ wyrok ■ prawo
- b) Wybierz jeden homonim i ułóż z nim dwa zdania. W każdym ze zdań homonim powinien wystąpić w innym znaczeniu.

7. a) Przypomnij sobie informacje o noweli jako gatunku literackim.

Nowela – gatunek epicki charakteryzujący się przejrzystością fabuły (zwykle jednowątkowej), z wyraźnie zarysowanym **punktem kulminacyjnym** oraz **puentą**. Od opowiadania, z którym najczęściej jest porównywana, różni się mniejszą swobodą konstrukcji, brakiem wątków pobocznych i epizodów oraz postaci drugoplanowych.

b) Powiedz, jakie cechy noweli ma *Latarnik* Henryka Sienkiewicza.

c) Wymień wydarzenia, które – według ciebie – są punktem kulminacyjnym utworu.

Punkt kulminacyjny – w utworze literackim moment, w którym napięcie jest największe; zazwyczaj bezpośrednio poprzedza nagły zwrot i rozwiązanie akcji.

W środku Sahary

Ryszard Kapuściński

Dom Tuaregów

Tuaregowie to wieczni tułacze. Czy zresztą można ich tak nazwać? Tułacz to ktoś, kto błąka się po świecie, szukając dla siebie miejsca, domu, ojczyzny. Tuareg ma swój dom i ojczyznę, w której żyje od tysiąca lat – to wewnątrz Sahary. Bo jego dom jest inny niż nasz. Nie ma on ścian ani dachu, drzwi ani okien. Wokoło nie ma płotu ni muru, niczego, co grodzi i ogranicza. Wszystkim, co ogranicza, Tuareg gardzi, każdą przegrodę stara się zburzyć, każdą barierę złamać. Jego ojczyzna jest niezmiernie, to tysiące i tysiące kilometrów płonącego piasku i skał, wielka, zdradliwa, jałowa ziemia, której wszyscy się boją i [którą] starają ominąć. Granica tej pustynnej ziemi-ojczyzny jest tam, gdzie kończą się Sahara i Sahel, a zaczynają zielone pola osiadłych, wrogich Tuaregom społeczności, ich wioski i domy.

Między jednymi i drugimi od wieków toczą się wojny. Bo często susza na Saharze jest tak wielka, że znikają wszystkie studnie, i wtedy Tuaregowie muszą wędrować z wielbłędami poza pustynię, na zielone obszary, w stronę rzeki Niger i jeziora Czad, aby napoić i nakarmić swoje stada, a przy okazji także zjeść coś samemu.

Osiadli chłopcy afrykańscy traktują te wizyty jako inwazję, najazd, agresję, hekatombę. Nienawiść między nimi a Tuaregami jest straszna [...].

📍 **Sahel** – wąski pas półpustynny na pd. obrzeżach Sahary

📍 **hekatomba** – tu: ogromne nieszczęście

Obie te społeczności, a więc osiadłe, rolnicze ludy Bantu i ruchliwi, lotni Tuaregowie, miały zawsze dwie odmienne filozofie. Dla ludzi Bantu źródłem ich siły, a nawet źródłem życia jest ziemia – siedziba przodków. Bantu chowają zmarłych na swoich polach, często w pobliżu domów, a nawet pod podłogą chaty, w której mieszkają. W ten sposób ten, który umarł, w dalszym ciągu, symbolicznie, uczestniczy w egzystencji żywych, czuwa nad nimi, doradza, interweniuje, błogosławi albo wymierza kary. Ziemia plemienna, rodzinna jest nie tylko źródłem utrzymania, ale i wartością świętą, miejscem, z którego człowiek powstał i do którego powróci.

Tuareg – koczownik – człowiek otwartej przestrzeni i bezgranicznych kresów [...] – ma inny stosunek do przodków. Kto umarł – znika z pamięci żywych. Tuaregowie chowają zmarłych na pustyni, w dowolnym miejscu, przestrzegając jednego – aby nigdy tam nie powrócić. [...]

Tuaregowie giną, kończy się ich żywot. Z samej Sahary wypierają ich straszne i nieustanne susze. Poza tym dawniej część z nich żyła z rabunku karawan, których dziś jest już mało i są dobrze uzbrojone. Muszą więc wędrować na lepsze ziemie, tam, gdzie jest woda, ale te tereny są już wszędzie zajęte. Tuaregowie żyją w Mali, w Algierii, w Libii, w Nigrze, w Czadzie i Nigerii [...]. Nie uznają się za obywateli żadnego państwa, nie chcą podporządkować się nikomu rządowi, żadnej władzy.

Żyje ich jeszcze około pół miliona, może – milion.

Nikt nigdy nie policzył tej ruchliwej, tajemniczej, unikającej kontaktów społeczności. Żyją osobno, nie tylko fizycznie, ale i mentalnie zamknięci w swojej trudno dostępnej Saharze. Nie interesuje ich świat zewnętrzny. Nie przychodzi im do głowy, żeby poznawać morza jak wikingowie, żeby uprawiać turystykę, zwiedzać Europę czy Amerykę. Kiedy schwytyany przez nich jeden z podróżników europejskich powiedział im, że chce dotrzeć do Nigru, nie dali mu wiary: – Po co ci Niger? Czy w twoim kraju nie ma rzek?

Fragment książki *Heban*, Czytelnik 2016, © Estate of Ryszard Kapuściński 2007, 2016

mentalny – dotyczący umysłu, umysłowy

Ryszard Kapuściński (1932–2007), polski reportażysta, publicysta, poeta, fotograf. Autor relacji o przeobrażeniach w krajach Trzeciego Świata i na obszarze byłego ZSRR. Najbardziej znane teksty to m.in. *Szachinszach*, *Imperium*, *Heban*.

ZADANIA

1. Wyszukaj w tekście fragmenty, w których znajdą się odpowiedzi na pytania.

- Jak wygląda dom Tuaregów?
- Czym się różni od innych domów?
- Co posiadają Tuaregowie?
- W jaki sposób zagraża im klimat?

2. Porównajcie modele życia Tuaregów i Bantu. Przedyskutujcie, co zyskują, a co tracą oba plemiona.